

С. І. КОВПІК
м. Кривий Ріг
kovpiks@ukr.net

«МАЛА» ПРОЗА 1920–1960-х років: НОВИЙ ПОГЛЯД

Рец.: Ленська С. В. *Українська мала проза 1920–1960-х років: на перетині жанру і стилю : монографія / С. В. Ленська. — Полтава : ПолтНТУ, 2014. — 656 с.*

Посилення інтересу дослідників до жанрів малої прози є цілком закономірним: малий формат дозволяє оперативну і художньо переконливо відрефлексувати ті зміни в оточуючій дійсності, що видаються для індивідуума найбільш значущими. Залишаючись «затіною» великими епічними формами, у періоди сецесії новелістика демонструє дивовижну гнучкість у царині форми і займає пріоритетне становище у жанрово-стильовій системі. У ХХ столітті спостерігаються два періоди бурхливого розвитку малих жанрів – пореволюційне десятиліття і шістдесятництво. Відтак науковому осмисленню динаміки жанрово-стильових структур вітчизняного письменства між цими вершинами і присвячене дослідження С. Ленської.

Стратегія наукового пошуку розкривається в архітектоніці монографії: у передмові авторка вмотивовує методологічну основу та окреслює межі дослідницького поля, робить аналітичний огляд основних праць попередників і визначає власну мету і завдання, що реалізовані у шести розділах роботи.

Перший, теоретичний розділ формує наукове підґрунтя дослідження, демонструє плюралістичність підходів науковців до концептуалізації категорій жанру і стилю. С. Ленська переконує, що доба модернізму наклала відбиток на жанрові матриці новели й оповідання, що зробило їх принципово відмінними від зразків попереднього періоду.

Цікавим, на мою думку, є залучення синергетичного підходу, який дозволяє органічно включати у дослідницький простір як твори, що мають незаперечне естетичне значення, так і велику кількість невідомих зразків забутих нині письменників. Слід відмітити наукову ретельність дослідниці: список використаних джерел сягає понад шестисот позицій – у поле обсервації авторки потрапили як відомі

(М. Хвильовий, Г. Косинка, Ю. Яновський, О.Слісаренко, О. Досвітній та ін.), так і майже не відомі нині письменники (К. Поліщук, Галина Орлівна, П. Ванченко, Б. Тенета та багато інших імен, які творили феномен «червоного ренесансу»). У тексті проаналізовані найбільш репрезентативні, з точки зору дослідниці, автори і твори. Але згадано набагато більше текстів, які класифікуються С. Ленською за тематичними, жанровими або стильовими ознаками. Відтак у тексті чимало посилань на журнальні публікації маловідомих творів, в тому числі і рідкісні (тексти, опубліковані у часописах та альманахах «ВАПЛІТЕ», «Квартали», «Мистецтво», «Музагет», «Всесвіт», «Життя й революція», «Червоний шлях» та ін.). Завдання поновлення літературних репутацій низки талановитих, але маловідомих унаслідок репресій українських письменників, заявлене дослідницею, успішно виконане – цікавим та аргументованим є аналіз оповідань П. Ванченка, А. Заливчого, М. Лебединця, М. Мінька, К. Поліщука та багатьох інших.

Більша частина монографії присвячена періоду 1920–1930-х років, що цілком мотивовано самим перебігом літературного процесу. І в цих розділах вповні виявляється як високий фаховий рівень дослідниці, так і її захоплення темою. Це відчувається у стилі викладу, у прагненні бодай побіжно згадати талановитих митців, якими має пишатися українська література, творчість котрих повинна популяризуватися, вивчатися фахівцями.

Глибокий аналіз окремих творів, що мотивує виважені й аргументовані висновки у роботі, не відкидає простоти викладу наукового матеріалу, виявляє ґрунтовні знання авторки літературного процесу означеного періоду. На думку С. Ленської, однією з етноментальних рис українців є чутливість до дотепу, жарту, влучного слова, що дозволяло їм зберігати

національну ідентичність за найнесприятливіших обставин. Тож серед позитивних аспектів рецензованої монографії відмітимо розділ, присвячений гумористичній та сатиричній малій прозі.

Щодо розгляду літературного процесу 1930–1940-х рр., слід відмітити, що С. Ленська, покликаючись на праці своїх попередників (Віри Агеєвої, Ірини Захарчук, Наталії Мафтин, Валентини Хархун), знаходить власне місце серед них. Справедливо відмічаючи зниження художньої вартості низки творів (В. Кузьмича, М. Майського та ін.), знаходить справжні перлини, обійдені увагою дослідників, як-от, наприклад, оповідання «Дванадцять хвилин» М. Стельмаха.

Українська еміграційна література упродовж останнього двадцятиліття пережила справжній ренесанс – її вивчають десятки авторитетних вітчизняних учених. Зокрема но-

велістика МУРу стала предметом дослідження у докторській дисертації І. Бурлакової, розділи, присвячені творам малого формату, містяться у монографіях М. Ільницького, В. Мацька та ін. Проте і тут С. Ленська продовжує працю, започатковану попередниками – аналізує твори, які досі не потрапляли в поле наукової обсервації (оповідання Олени Звичайної, І. Смоля, З. Дончука та ін.).

Концептуальна стрункість дослідження дозволяє простежити внутрішні механізми саморуху вітчизняної жанрово-стильової системи на значному часовому відтинку, що вмотивовує поєднання синхронного та діахронного аспектів.

Отже, вважаю монографію С. Ленської завершеним, ґрунтовним дослідженням, написаним на високому фаховому рівні, яке вирішує важливу наукову проблему і водночас містить перспективу для подальшого наукового пошуку.

Рецензія надійшла до редколегії 03.04.2015 р.

Н. В. НАУМЕНКО

м. Київ

lyutik.0101@gmail.com

ПОСТАТЬ ДУХОВНОГО ДІЯЧА В ХУДОЖНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА

Рец.: Приліпко І. Л. Духовенство в українській прозі XIX – початку XXI століть : художня рецепція та інтерпретація : монографія / І. Л. Приліпко. — К. : Логос, 2014. — 482 с.

Українська проза, з огляду на свою поліфонічну природу та багатоплановість проблемно-тематичного спектру, потребує систематизації та поглибленого дослідження. Монографія «Духовенство в українській прозі XIX – початку XXI століть: художня рецепція та інтерпретація» Ірини Приліпко у цьому контексті сприймається як вдала спроба цілісного дослідження окремого маловивченого й цікавого масиву української літератури – прози про духовенство. Відтак, можна говорити про заповнення однієї з численних лакун у вивченні літературної спадщини, про суттєвий крок до формування комплексного розуміння художньої системи вітчизняного прозаписма в його ідейно-тематичному та образному розмаїтті.

Актуальність і новаторство монографічного дослідження, інтегрованість його теми у сучасний літературознавчий простір очевидні, оскільки впродовж майже всього XX ст. проблеми, пов'язані з висвітленням у літературі життя і діяльності духовенства, церковно-релігійних колізій, не знаходили всебічного та незаангажованого потрактування, що було зумовлено ідеологічним тиском.

У центрі уваги авторки монографії – значна кількість прозових текстів українських письменників різних епох, стильових напрямів та жанрових форм, які аналізуються із залученням порівняльно-історичного, текстологічного, біографічного, описового, герменевтичного, рецептивного методів, розглядаються у широкому соціокультурному, історично-церковно-релігійному контексті.